

Kronika obce

*Zlaté
Moravce*

od roku 1918

1918 – 1938

*Túžba otcov sa uskutočnila,
Národ stal sa slobodným!*

Nevôľa nášho národa trvala dlho, dlhšie, než by bol mohol náš ľud porozumieť prvým závanom slobody. Chýbalo tu národné povedomie, chýbali rozumní vodcovia. Prvé dni oslobodenia zvrhly sa v pusté rabovačky.

Zánik Uhorska

Začali ich vo väčšine vojaci, ktorí prví opustili front. Strhli so sebou domáci ľud a vršili sa na tých, čo boli doma a využili vojnovú situáciu k vlastnému obohateniu, teda na krčmároch, obchodníkoch a statkároch. Na niektorých miestach odniesli hnev ľudu aj reprezentanti štátnej moci, teda notári a žandári.

Ľud nezabudol na krivdy, ktoré sa mu dialy po celý čas vojny, štátna moc sa zrútila, úradníci putekali a slovo „sloboda“ profanovala sa v nedostatku zákona v zmätoch, ktorému určily prietŕz len postupujúce jednotky československej armády.

Rabovačky

Výtržnosti v Zlatých Moravciach začaly už okolo 28. októbra 1918 vojaci, ktorí tadiaľto prechádzali vlakom a patrili vraj k 67. rakúskemu pluku. Prepadávali bez účasti miestneho obyvateľstva hostince a trafiky a keď prišla posila žandárov, odtiahli.

Iskra revolúcie bola však hodená a na dedinách to vrelo. Vojaci, ktorí prichádzali, mali so sebou zbrane, strieľali a boli vodcami výtržnosti. Všade na okolí boli rabované hostince a obchody. V Tesároch, dňa 30. októbra vyrabovali obchody, až obchodníci privolali vojsko z Nových Zámkov. Rabovka trvala, keď prišiel zástup žandárov a financov. Začali do ľudu strieľať. Dvaja mŕtvi zostali na ulici a niekoľko zranených odtiahlo sa domov. V Jedľových Kostolanoch zabili občania notára. V Novej Vsi vyrabovali notariát a hostinec. A tak to bolo všade. No Zlaté Moravce to ešte len čakalo. A prišlo to v pondelok dňa 3. novembra.

Bol pondelok, trhový deň. V očakávaní budúcich vecí prichádzali dedinčania s vrecami a plachticami pod pazuchou. Niektorým nestačili vrecia, prišli priamo na voze. Mesto bolo plné ľudí a žandárov bolo málo. Svoju nemohúcnosť hľadeli žandári premôcť tým, že vystrelili do bezbranného ľudu. Na mieste zostal mŕtvy Štefan Čaládik, 21 ročný murársky pomocník zo Zlatých Moraviec a Michal Ráno, 18 ročný kočiš z Veľkých Vozokán. Podľa súčasného kronikára, bolo pri tomto výstrele 7 mŕtvych a niekoľko ranených. Ľudia sa rozišli a nastalo ticho.

Toto ticho však bolo len zdanlivé, lebo Maďarom sa už nepodarilo pevne udržať moc v rukách. Každá obec bola republikou samou o sebe. Ukončili sa vojnové obmedzenia v zásobovaní a vojaci, navráťvši sa z frontu, hľadeli sa vžiť do svojho občianskeho povolania.

Národné gardy

Keďže právnej istoty nebolo, jednotlivé obce založili si ozbrojené gardy, na obranu životov a majetku obyvateľstva. Gardisti boli ozbrojení vojenskými zbraňami, mali veľké platy a v mnohých obciach stali sa postrachom svojho okolia. Keď aj doma nerabovali, robili výpady do okolia a vystrieľali všetkú zver v chotári. Boli ťarchou obcí a ich riadeniu učinili koniec československé vojská, ktoré ich odzbrojili.

ČSR

Zlaté Moravce boli československou armádou obsadené až dňa 14. januára 1919. Prišlo len niekoľko talianskych legionárov, ktorí boli obyvateľstvom nevľúdne prijatý. Zároveň snimi prišiel aj prvý slovenský župan Dr. Martin Mičura a okresný náčelník, Gašpar Rovňan.

Na priekopníkov práce za národ čakala ťažká práca, ale pomocou bratských Čechov ju zvládli. Maďarskí štátni zamestnanci poutekali. Tí čo zostali, odmietli pracovať pre znovuzrodený štát a často strhli so sebou aj tých málo verných pomadžarčencov, v žilách ktorých kolovala slovenská krv. Bolo treba mnohých Maďarov vykázat' za hranice a nahradiť dobrovoľníkmi z Čiech, aby práca prišla doriadnych koľají.

Ešte behom apríla 1919 dostavil sa do Zlatých Moraviec prvý slovenský školský inšpektor Ján Haviar a všestranná práca sa započala.

Slovenské školstvo

Štátna slovenská ľudová škola otvorila sa dňa 28. apríla 1919.

O niekoľko dní nato začalo sa vyučovanie v slovenskej meštianskej škole, ktorá bola vyhlásená za koedukčnú.

Noviny Tekov

Z podnetu župana Dr. Martina Mičuru, začaly sa vydávať slovenské noviny „Tekov“.

Dňa 15. marca dostavil sa aj novovymenovaný riaditeľ gymnázia zapísal sa z 224 žiakov maďarskej školy len 99. Vyučovať sa začalo dňa 1. apríla.

Vpád Maďarov

V meste bola pritom len malá posádka talianskych legionárov, ktorá udržiavala poriadok. Tento poriadok však netrval dlho, lebo 28. mája 1919 Maďari prekročili hranice cez rieku Ipeľ a ich vojská začali postupovať na západ. Dňa 1. júna dobyli Levice, odkiaľ odišli prúdy civilov, cez Beňadík a Zlaté Moravce do Nitry. Československé vojsko bolo v Leviciach málo. Tá hŕstka, ktorej sa podarilo pred veľkým množstvom Maďarov ujsť, sústredila sa ráno dňa 2. júna 1919 pred župným domom a vytiahla pomocou neúplnej batérie delostrelectva smerom na Prílepy, kde sa zakopala a očakávala Maďarov.

Maďari tiahli od Levíc a delostrelectvo z Prílep držalo pod paľbou trať na Kozárovce a hradskú na Sv. Beňadík.

Boje 1919

Až 5. júna obsadili Maďari Zlaté Moravce. Dlho ich však neudržali, lebo dňa 6. júna dosiahol 35. plzenských peší pluk zlatomoravceckých vinohradov, kde sa opevnil a začal útok. Boj trval so striedavým šťastím až do 8. júna, kedy boli Maďari zatlačení až k Hronu.

Boj sa však ešte tým neskončil, lebo keď prvé vojská prešli, na prichádzajúcich legionárov začali strieľať civilní obyvatelia. Urobil sa skorý a radikálny poriadok, keď zastrelili niekoľko vedúcich osobností tunajšieho maďarského verejného života.

Boli to:

Ladislav Patay, tabulárny sudca, 58 ročný,

Ľudovít Ruffi, finančný úradník, 65 ročný

Dr. Jozef Jakubovič, tab. Sudca, 55 ročný

Adolf Weiss, obchodník, 56 ročný

Maximilián Lővy, obchodník, 61 ročný.

Padlí legionári

Boje o Zlaté Moravce neboli nekrvavé. Z oboch strán padlo niekoľko ľudí. Známe je, že na strane Čsl. Vojska zahynul nadporučík Jaroslav Klement, z Tlučné pri Plzni, ktorý bol

odvezený od svojho rodiska, František Šimek, z Příbramska a Václav Živný z Plzne, ďalej Ján Hinterholzinger od Domažlíc. Títo odpočívajú spolu s legionárom Martinom Buršíkom, ktorý padol ešte 12. II. 1919 na tunajšom cintoríne.

Víchrica prešla a začala sa spokojná práca. Nedláždená a neupravená maďarská dedina, Zlaté Moravce, pomaly, ale isto stávala sa čistým a úhladným československým mestom. Za 20 rokov trvania prvej Republiky, dokázalo sa tu toľko, koľko sa nedokázalo za celé storočia.

Výstavba obce

Výstavba mesta pokračovala za všetky strany. Z rozparcelovaného veľkostatku vznikli celé mestské štvrte. Vznikly ulice: Dlhá, Nová, Tekovská, Sáradská a Kňazická. Vystavala sa ľavá strana námestia, kde na miesto starého cintorína, premeneného na park bolo vystavených 6 úhladných poschodových domov. Bola dobudovaná Hviezdoslavova ulica, skoro až po železničnú stanicu, vznikla ulica Záhumná, Krátka a Topoľčianska a dobudovala sa pravá strana Chyzeroveckej cesty, kde bol tiež park, patriaci veľkostatku.

Gymnázium

Roku 1924 bola vystavená úhladná budova gymnázia, ktorá je ešte aj dnes ozdobou mesta.

Župné zriadenie bolo zrušené v roku 1922. Náš okres bol pričlenený do Nitrianskej veľžupy a zaviedlo sa krajinské zriadenie.

Kanalizácia

Roku 1928 bola prevedená čiastočná kanalizácia mesta a dláždenie, nákladom 1.600.000 Kčs.

V tom istom roku prešla časť veľkostatku spolu s kaštieľom do okresného majetku. V bývalom kaštieli bola založená odborná hospodárska škola.

Bola tu aj stála vojenská posádka, ktorá však nemala kasárne a preto obývala čiastočne kaštieľ a čiastočne poschodovú sýpku v majeri.

T.G. Masaryk

Tomu, že bola na tomto okolí vyvinutá toľká investičná činnosť za 20 rokov Republiky, v nemalej miere pomohla každoročná prítomnosť prezidenta osloboditeľa, T. G. Masaryka v Topoľčiankach.

Trat': Zbehy – Zlaté Moravce

V roku 1938 bolo skoro po dvojročnej húževnatej práci odovzdaná verejnosti nová železničná trať, Zlaté Moravce – Zbehy, čím dosiahlo mesto výhodnejšieho spojenia s Ponitím a Považím, ale aj s Nitrou a Bratislavou.

Dvadsať rokov Československej republiky dalo ľudu blahobyť, ale dalo vzniknúť aj prúdom, ktoré ju spustošily a na čas prerušily jej jestvovanie.

Práve na dvadsiateho výročie založenia tak bohatého štátu, opustili ho všetci priatelia a vydali na pospas odvekým nepriateľom.

Zánik ČSR

Národ trpel, štát umieral, aby sa naplnilo proroctvo sťa v biblii:

„ A ukrižovali ho, rozdelili jeho rúcho, metajúc oň lós, kto by si čo mal vziať. “

1938 – 1944

Slovenský štát

Na runách Československej republiky vznikol štátny útvar, Slovenský štát.

Viedeňskou arbitrážou priblížily sa štátne hranice k hraniciam nášho okresu. Pohraničnou obcou na juhu bola Nová Ves nad Žitavou a Nevidzany.

Prvé novembrové dni roku 1938 znamenali sťahovanie sa slovenského živlu z južných krajov na sever. Ľudia zanechali na juhu celý svoj majetok a často len holý život priniesli si domov.

Viedenský verdikt

Miliónové hodnoty zariadenia úradov a škôl privážali sa do okresu a väčšina z nich vzala skazu v rukách nesvedomitých jednotlivcov a v nestrážených skladištiach.

A v tomto zmätku hrozila nová vojna, ktorá prišla dňa 1. augusta 1939, kedy bolo Slovensko po boku Nemecka strhnuté do vojny s Poľskom.

Druhá vojna

Prišli roky beznádejné, plné strastí a obáv o osud národa.

Perzekúcia Čechov

Hneď počiatkom slovenského štátu prišli represálie proti Čechom. Českí vlastenci, ktorí pomohli budovať Československú republiku a vlievali národné povedomie do nášho ľudu, ktorý bol tisícročnou porobou zdeptaný a neuvedomelý, museli hanobne opustiť Slovensko, boli hanobení, šikanovaní a často násilím vyhánaní zo svojich obydľí.

Nové svetonázory, diktované hitlerovským Nemeckom, boli zavádzané násilne, prestala životná a majetková istota, prišla rasová, náboženská a politická perzekúcia.

Táto perzekúcia zasiahla v prvom rade tých, čo sa nestotožňovali s názormi vládnucej strany.

Desiatky očanov boli odvečené pre svoju politickú činnosť do koncentračných táborov v Ilave, Seredi a Novákoch.

Stovky a desaťtisíce Židov boli na nemecký rozkaz vydané na smrť v táboroch smrti na území Poľska.

Vyhľadovanie židov

Židovský živel tvoril v Zlatých Moravciach 12 % obyvateľstva a z toho 10 % našlo násilnú smrť v nemeckých rukách, takže sa do obnovenj Československej republiky vrátil len nepatrný zlomok odvlečených.

Židovské majetky boli zničené, židovské hodnoty stali sa korisťou jednotlivcov, verných režimu.

Výkonným orgánom pri neľudských výčinoch panujúcej triedy bola Hlinkova garda.

Hlinkova garda

V Zlatých Moravciach mala sídlo Hlinkova garda v bývalej Orlovni na Poštovej ulici. Tu zasedal štáb, ktorý slepo vykonával rozkazy dané z Berlína, cez Bratislavu. Aj tu vládli ľudia, ktorí svoje vlastné ja kladli pred dobro národa a slúžili zlu.

Hnutie odporu

Každá akcia budí reakciu a to sa osvedčilo aj tu. V tesnom susedstve Hlinkovej gardy, na území mesta organizoval sa ešte koncom roku 1938 tichý odpor a podzemná činnosť. Viedli ho ľudia z radov robotníckych a živnostníckych. Na tom nezáležalo, že ich každú chvíľu

znepokojovali, zatvárali a šikanovali. Ústne podanie rozkazov a zpráv nikdy nesklamalo a vyrástlo v mohutné organizované hnutie odporu.

Panujúci režim mal málo oddaných prívržencov, lebo ľud zostal konzervatívny, nedôverčivý, robotnícka trieda cudzia, jedine úradnícka a živnostnícka trieda aspoň navonok podľahlo nátlaku. Hnutie odporu však malo svojich prívržencov v najvyšších kruhoch vládnucej triedy a neodvratný pád sa približoval.

Roku 1941 Nemecko napadlo SSSR. Slovensko bolo tu výpadovým územím a cez Zlaté Moravce prechádzali prvé nemecké vlaky.

Vojna proti SSSR

Zároveň s nemeckým vojskom odišlo aj niekoľko slovenských plukov bojovať proti SSR. Doma sa zatiaľ stupňovala, perzekúcia. Pochytali bývalých komunistických vodcov a internovali v Ilave.

Židovské majetky bez náhrady zhabali a do obchodov postavili režimu verných dočasných správcov, ktorí sa mohli stať majiteľmi hnuteľností a nehnuteľností, keď ich v plnej hodnote zaplatili.

Roku 1942 odchádzali prvé transporty Židov do Poľska. Bola to mládež mužská a ženská, ktorá išla prvá na smrť.

Vyváženie stupňovalo sa roku 1943, kedy tu zostali len bohatší jednotlivci, ktorý mohli zaplatiť vysoké výkupné za svoj život.

Roku 1943 nadobúdalo hnutie odporu určitejšie formy, na horách začaly sa tvoriť partizánske skupiny.

Roku 1944 organizoval v Zlatých Moravciach podzemný odpor robotníkov Štefan Horvát, rady jeho prívržencov tvorily podzemnú organizáciu komunistickej strany.

Vojna v Rusku nadobudla pre Nemecko katastrofálny obrat a blížil sa neodvratný koniec.

Nálety

Keď Taliansko kapitulovalo, Slovensko sa dostalo do dosahu spojeneckého letectva. Deň čo deň lietalo niekoľko sto spojeneckých obrých lietadiel nad Zlatými Moravcami, skoro každú noc videlo tunajšie obyvateľstvo strašnú hru svetiel, keď spojenecké lietadlá bombardovali Maďarsko.

Neúspechy Nemecka vo vojne stupňovali aj nátlak na jeho vazalov. Slováci mali umierať za nemecké záujmy, kým doma do väčšiny ústredných úradov boli nasadení ríšskonemeckí radcovia a Geštapo malo na Slovensku neobmedzenú moc.

Partizánske hnutie

Ožili slovenské hory, nad ktorými každú noc lietali spojenecké lietadlá, ktoré privážali výstroj, výzbroj a potraviny pre rodiaču sa armádu. Armáda partizánov pripravovala na Slovensku mohutné národné povstanie.

Roku 1940 bola zlatomoravecká okresná nemocnica zmenená na štátnu a začaly sa stavať nové pavilóny. Do roku 1944 postavený bol chirurgický pavilón, infekčný pavilón správna budova.

Roku 1940 – 41 bola postavená pri železničnej stanici Družstevná mliekareň.

Roku 1940 – 1944 vystavil si Sväz hospodárskych družstiev moderné sýpky, skladištia a správnu bodovu na Bernolákovej ulici.

Železničná stanica bola prestavená roku 1942 – 43.

1944 – 1945

Na horách horely každú noc záhadné ohne. Nad mestom lietali ťažké lietadlá úplne nízko, ale nebombardovali.

Golian

Dňa 25. augusta 1944 prešlo Zlatými Moravcami vo večerných hodinách auto, ktoré o chvíľu žiadalo od žandárov pomoc, lebo pred Čiernou dolinou habarovalo. Na aute viezol sa podplukovník Golián, ktorý odchádzal od Banskej Bystrice, aby prevzal velenie nad povstaleckou armádou. Auto vypadlo na ľavo do priekopy a rozbilo sa. Šofér mal dolámanú ruku. Golián mal pohmoždené koleno a potriesnené šaty celónovou farbou. Cestoval v civile v sprievode istého doktora. Bolo mu privolané pomocné auto, ktoré ho ešte v noci odviezlo ďalej.

Slovenské národné povstanie

Dňa 31. augusta 1944, štvrtok, včasných odpoľudňajších hodinách prechádzali Zlatými Moravcami tri autá s nemeckým vojskom. V prvom, pancierovom osobnom aute sedel vodca tunajších Nemcov, Karmazin, dve nákladné autá boli obsadené vojakmi. Prešli mestom a zahly na Beňadicku hradskú. Keď prišli asi ku kilometru 12, boli z kukuričných polí napadnutí partizánskym oddielom, ktorý sem prišiel od Sv. Beňadíka. Rozpútal sa krátky ale prudký boj, pričom Nemci ustúpili. Pancierové osobné auto s Karmazinom ušlo, jedna časť Nemcov odišla smerom na Bratislavu nákladným autom, ktoré vzali v meste, druhá časť vlakom. Koľko mŕtvych a zranených, sa nezistilo, lebo si svojich mŕtvych odviezli. Na mieste boja zostaly dve zhorené nákladné autá, zapálené asi výbuchmi ručných granátov a v nich traja spálení Nemci.

Na strane partizánov padli:

Mikuláš Andrejevič Hluško, plukovník ČA z Kovalskej Oblasti, 30 ročný, strelený do hlavy. Bol pochovaný na miestnom cintoríne ale dňa 19. marca 1946 prevezený na Slavín, do Bratislavy.

Vojak Ondrej Lehotský, roľník, strelený do hlavy. 24 ročný, zomrel v nemocnici. Je pochovaný na tunajšom cintoríne.

Vojak Ladislav Mako, robotník, z Radvane nad Hronom, 26 ročný, pochovaný je na cintoríne v Zlatých Moravciach.

Vojak Augustin (Gustáv) Eremiáš, robotník z Radvane nad Hronom, strelený do prs, 25 ročný. Leží na tunajšom cintoríne.

V boji na Beňadickej ceste padol aj neznámy vojak, či partizán, ktorého totožnosť sa nepodarilo zistiť. Tento bol pravdepodobne pochovaný do spoločného hrobu s tromi padlými Nemcami.

Nemci v Zlatých Moravciach

Odplata za porážku Nemcov na Beňadickej hradskej prišla čoskoro, lebo v nedeľu dňa 3. septembra 1944 v neskorých odpoľudňajších hodinách prešiel oddiel Nemcov v dvoch veľkých autobusoch, pomaľovaných žltou farbou, (pravdepodobne africký oddiel) a na nákladných autách. Umiestnili sa v ľudovej škole. Obsadili všetky výpadové cesty z obce a hlavne námestie.

Okolo 23. hodiny im vbehlo do cesty partizánske nákladné auto a rozpútal sa boj, pri ktorom rachotily guľomety, automatické zbrane a búchaly granáty. Či bol niekto zranený z Nemcov, nepodarilo sa zistiť, isté je, že boli na dlážke zistené krvavé stopy. Z partizánov nebol nik zranený, lebo títo putekali a poschovávali sa v domoch u obyvateľstva. Auto im síce Nemci vzali, ale po ich odchode odtiahla posádka za svojim oddielom.

Nemci zatiaľ privliekli do ľudovej školy niekoľko Moravčanov, ktorých náhodne chytili v meste a postupne ich pustili domov. Nevie, sa odkiaľ privliekli aj neznámeho občana židovského vyznania. Tohto týrali po celú noc a ráno ho mŕtveho vyhodili na dvor. Okolo deviatej hodiny ráno, dňa 4. septembra odtiahol oddiel do Beladíc, kde sa zakopal pri ceste a jeho mužstvo bývalo v kaštieli.

V týchto dňoch stali sa Zlaté Moravce zemou nikoho, nárazníkovou obcou. Národná armáda bola v Sv. Beňadíku, kým posádka v Nitre, kontrolovaná Nemcami, nebola schopná vyslať protioddiely.

Zlaté Moravce opustili členovia žandárskej stanice, okresný náčelník Dr. Juraj Kazár a okresný komisár Ján Kováč a pripojili sa k slovenskému národnému povstaniu.

Prerušenie železníc

V prvých dňoch septembra prichádzali a odchádzali oddiely vojakov a partizánov slovenského národného povstania. Mesto bolo obsadené vždy len deň, noc, potom oddiely pŕtiahly. Bola prerušená železničná premávka a fakticky boli Zlaté Moravce odrezané od sveta.

Poľskí a ukrajinskí emigranti

7. – 9. septembra boli vyhostení z povstaleckého územia ukrajinskí a poľskí utečenci, ktorí pod nemeckou obranou opustili obsadené územie v Poľsku a doteraz boli hosťami slovenských úradov. Títo ľudia zavedení, túžili dostať sa do Nemecka, kde mysleli dosiahnuť bezpečnosti.

Títo ľudia boli vyložený z vlaku a boli obetavými občanmi moraveckými umiestení v gymnázii a stravovaní počas dvoj – troj dňového pobytu v obci, lebo obyvateľstvo videlo v nich len Slovanov a Rusov. Týchto utečencov postihol však smutný osud. Boli nemeckými agentmi odvezení do Nemecka a kto vie, či sa z nich niekto vrátil domov do Poľska a Ruska.

Okolo 18. septembra prešli mestom zas Nemci. Prišli na autobusoch dvomi prúdmi. Jeden prúd prišiel smerom od Sv. Martina, druhý od Chyzeroviec. Za mestom sa spojili a pustili sa na Sv. Beňadík.

Pred Čaradicami narazili Nemci nenadále na hliadku žandárov, ktorá ich vzala dokrížovej paľby guľometov. Nemcov údajne padlo 16, zo žandárov nik. Nemci odtiahli a v zápäť armáda povstalecká obsadila mesto.

Potom bolo ticho, až do 12. októbra, kedy sa vrátili gardisti H.G., pod vedením Ľudovíta Fábryho a niekoľkých dobrodruhov a obsadili mesto. Pre obyvateľov tichého mesta nastali neblahé chvíle. Domové prehliadky, šikanovanie a prenasledovanie bolo na dennom poriadku, lebo HG od svojho návratu z Nitry zastupovala právomoc nemeckých úradov.

Letecký boj

Dňa 12. októbra bolo nad mestom zostrelené nemecké lietadlo. Dve lietadlá nemeckej značky leteli od východu k západu, keď sa k nim pripojilo tretie. Dve prvé boli lietadlami československej armády, kým tretie v boji nad Rakúskom bolo zahnané až sem. Keď ho povstalecké lietadlá zbadaly, zostrelili ho. Lietadlo spadlo pri Sv. Martine, kým pilota sa ujala HG.

Pád Banskej Bystrice

28. október bol smutným dňom. Ten deň bola dobytá Banská Bystrica. Toho dňa boli v Zlatých Moravciach pochytení: Jozef Plašil, drigerista, Václav Felt, knihár, Ľudovít Kováč, evanjelický farár, Anton Kováč, súkromný úradník, Anton Derfl, riaditeľ banky a iní občania a odvlečení do koncentračného tábora v Ilave.

Nálet na mesto

V nedeľu dňa 12. novembra 1944 napadli tri spojenecké lietadlá železničnú stanicu, kde práve stál vojenský vlak s Nemcami. Dve lokomotívy boli zničené a niekoľko Nemcov zranených.

Letecké prelety boli na dennom poriadku, ale mesto zatiaľ bombardované nebolo. Zato okolie, najmä juh, bol každú noc osvetľovaný hroznou svetlohou leteckých bomb a protileteckých granátov.

Front sa približoval každým dňom a v druhej polovici novembra dostaly Zlaté Moravce nemeckú posádku. Prišlo aj Si – po(Geštapo) a tak celá moc nad mestom prešla do nemeckých rúk.

Posledný rýchlik na Bratislavu odchádzal dňa 11. decembra 1944 a tým boli Zlaté Moravce odrezané od sveta, lebo trať pretrhli pri Gýmeši partizáni, zároveň Sovietska armáda dosiahla Hronu.

Okolo 15. decembra boli dobyté Levice a na tomto mieste zostal front stáť. Každý deň sa čakalo, že Nemci ujdú. V meste bola len slabá posádka, lebo všetko posielali k Hronu a 17. decembra boli už Nemci pobalení, aby odtiahli. Dostali však posily a zostali.

Vianoce 1944

Smutné boli Vianoce 1944. Štedrý deň, ktorým zavládne pokoj na svete, prišiel s nesmiernou kanonádou. Prvý raz sa ozvaly pri Hrone raketové zbrane – Kaťuše. Nemci sa začali za mestom zakopávať a obyvateľstvo prchalo do hôr, do partizánskych obcí, kam sa Nemci neopovážili. Prestreľky trvaly cez celé sviatky.

Zároveň však trvaly aj presuny nemeckej armády a Zlaté Moravce stali sa frontovým územím.

Geštapo

Všetky školy, ba aj súkromné budovy boli obsadené Nemcami. Geštapo bývalo na námestí v dome Eisenbergovom, občana, ktorého Nemci odvliekli. Odtiaľto šíriло svoju hrôzovládu a svoje obete väzení.

Dňa 2. januára vydalo nemecké veliteľstvo rozkaz na opevnenie mesta. Každý občan bez rozdielu stavu, povinný bol na opevňovacích prácach pomáhať.

Opevnenie mesta

Okolo mesta, počínajúc jarmočnikom, Sáradskou ulicou, koncom Štefánikovej ulice, križom až na Sládkovičovu, okolo parku, dolného majera, až po Žitavu pri Dr. Orolínovi tiahol sa 3 m široký a taktiež hlboký priekop. Okrem toho boli všetky mosty podložené traskavinami.

Začiatkom januára vyhodili Nemci do povetria železničnú trať, zo Zlatých Moraviec až po Kozárovce.

Partizáni

A v horách aj naďalej horely tajomné ohne. Hory znamenali koniec nemeckej moci. Obyce, Jedľové Kostolany, Skýcov, Zlatno, Mankovce, Lovce, Velčice, Gýmešské Kostolany, boli panstvom partizánov, ktorí držali Nemcov v šachu, ničili ich spoje a zasahovali až do Ponitria. V Obyciach bola jednotka kapitána Trojana, na Zlatne nitrianska partizánska brigáda. Partizáni prichádzali preoblečení aj do Zlatých Moraviec. Ich výzvedná sieť bola všade rozšírená. Obyvateľstvo s nimi sympatizovalo a všemožne ich podporovalo.

Skracovaním frontu sa niektoré sily Nemcov uvoľňovali, najmä po páde Budapešti prišlo sem veľa Nemcov a Maďarov. Mnohí z nich, najmä Nemci, našli smrť pri Hrone.

Ktorýsi večer v januári prešlo mestom na 90 aut s pontónmi. Chceli prejsť cez Hron. Neprešli. Väčšina aut sa vracala až na druhý deň. Pechota kedy – tedy prešla pri Sv. Beňadíku a Tlmačoch, no málo sa ich vrátilo.

Dňa 9. januára 1945 umučili Nemci v okresnej väznici v Zlatých Moravciach občanov Jozefa Hudeca z Kozároviec a Ľudovíta Miloša, odkiaľsi z Maďarska. Miloš mal 31 rokov, Hudec len 19 rokov. Najprv ich zastrelili ranou do záhlavia, potom obesili na rozhlasový stĺp pred kostolom.

Tento istý výjav opakoval sa dňa 26. januára 1945, kedy bol tak iste umučený Richard Rosák 26 ročný lesník z Veľkých Uheriec a Ladislav Oláh 30 ročný, z neznámeho miesta.

Mučeníci

Dňa 26. januára 1945 uchýlili sa do mestečka, obsadeného Nemcami

Viliam Široký

a Július Ďuriš.

Michal Šedivý murársky robotník zo Zlatých Moraviec sa postaral, aby sa bezpečne dostali na územie, obsadené partizánmi.

Vypálenie Skýcova

Začiatkom februára (marca) 1945 urobili Nemci výpad proti partizánskej obci Skýcovu, ktorú vypálili a proti Hostiu, ktoré vydrancovali.

Front posunul sa až okolo 20. marca 1945. Na Nemcoch bolo badať nervozitu, svoje skladištia a zásoby posielali do Ponitria a odsťahovalo sa aj Geštapo.

Prvé stopy o tom, že sa front pohybuje, prišli dňa 25. marca 1945 na Kvetnú nedeľu. Ľudia ako obvykle, išli do kostola a z kostola, keď z diaľky bolo počuť v odpoľudňajších hodinách bombardovanie. To bombardovali sovietske lietadlá Novú Ves nad Žitavou, kde bolo na 40 zranených.

Ľudia tušili, že nastal nový pohyb frontu, nakoľko aj tu nasadené maďarské ťažké delá ustupovali. Nik vša nerátal s tým, že nasledujúca noc bude pre mestečko tak tragická.

Bombardovanie mesta

O 20. hodine prišlo nad mesto prvé ľahké bombardovacie lietadlo, azda rumunské a zhodilo v Poštovej ulici niekoľko fosforových bomb. Akiste to isté lietadlo zatočilo sa nad hostinec Menzu v Sládkovičovej ulici a tu zhodilo dve asi 50 kg ťažké výbušné bomby. Tu zabilo jedného člena HG, jedného žandára a jedného Nemca.

Potom už po celú noc, asi v 20 minútových intervaloch bombardovali lietadlá obec, a zasypávaly ju guľometovými strelami.

Najvac zásahov dostala severná časť. Zničený a zapálená bol parný mlyn, meštianska škola a čiastočne poškodených veľa súkromných domov. Podľa odhadu odborníkov na 4 – 500 bômb padlo tejto a za nasledujúce dve noci na mesto. Oen zázrakom sa stalo, že zahynulo veľmi málo civilných osôb.

Najviac zranených bolo v cigánskej štvrti, kde bola strelba sústredená, lebo neďaleko horel stoh slamy.

Na štátnu nemocnicu padlo na 26 rozličných bomb, ale v ľudských životoch neučinili škody.

Ráno bombardovanie utíchlo. Tu väčšina obyvateľstva opustila mesto a sťahovali sa aj Nemci.

Bombardovanie opakovalo sa aj na druhú a tretiu noc, ale v menšej miere.

Odpor Nemcov

Dňa 27. marca sa Nemci pripravili na odpor. Jedna časť z nich odtiahla, kým asi 20 diel zaujalo palebné postavenie priamo uprostred mesta.

Ťažké delá vystrelili niekoľko ráz smerom na Tesáre, ale s prichádzajúcim večerom všetko delostrelectvo odtiahlo na Machulince a Topoľčianky.

Front

Dňa 27. marca bola južná časť okresu obsadená až po Chyzerovce, teda Nemčiňany, Verešvár, Nevidzany, Slepčany, Vieska, Mlyňany, Tesáre a Choča. V Chyzerovciach boli na jednej strane obce Nemci, na druhej Rusi, ale k bojom perišlo.

Rušivé jednotky Nemcov zostali v Zlatých Moravciach ešte aj 28. marca ráno, ale blízky boj nezačali.

Útek Nemcov

V noci z 27. na 28. marca vyhodili Nemci do povetria a výhrevňu a vodáreň na železničnej stanici, ráno pri ústupe mali vyhodiť most na Námestí hrdinov, ale maďarský vojak, ktorý tu stál na stráž, včas zneškodnil vedenie a tak bol zničený len ľavý chodník pre peších chodcov. Zato most pri železničnej stanici bol demolovaný.

Sovietska armáda obsadila skoro bez výstrelu Zlaté Moravce dňa 28. marca 1945 v dopoludňajších hodinách.

Oslobodenie

Dňa 28. marca 1945 boli Zlaté Moravce oslobodené. Prvé línie Červenej armády pohybovaly sa hneď ďalej a na večer bol skoro celý okres v ich rukách.

Spolu s Červenou armádou prichádzala aj I. Rumunská armáda, ktorá viedla jedno krídlo frontu.

Už v piatok dňa 30. marca ustavil sa prvý Miestny národný výbor v Zlatých Moravciach. V zápätí na druhý deň ustanovil sa aj Okresný národný výbor.

Po obsadení mesta vracali sa domov obyvatelia, ktorí boli cez front poschovávaný v horských dedinách.

Pohľad na ulice bol žalostný. Máloktorý dom mal celé obloky. Zhorel parný mlyn na Bernolákovej ulici, zničená bola budova Meštianskej školy, vrátnica nemocnice bola bombou demolovaná, omietka na väčšine domov črepinami posrážená, niektorým domom chýbala strecha, niekde boli vyvalené celé múry.

Rekonštrukčné práce

Elektrické vedenie bolo roztrhané, telefónne a telegrafické prístroje odvliekli Nemci. Telekomunikačné spojenia so svetom nebolo.

Tak isto to vyzeralo aj na železničnej stanici. Nezostal na celej trati ani jediný most celý, nezostalo ani jedinej lokomotívy, ani jediného rušňa. Na stanici vytrhali a odvliekli Nemci všetky výhybky. Do vodárne a výhrevne naložili letecké bomby a podpálili ich.

Ťažko bolo budovať, keď nebolo z čoho. Vedomie toho, že vojna už skončila dodalo národu pracovného elánu a ľudia robili priamo divy.

Na súkromných domoch začali si obyvatelia z vlastnej iniciatívy opravy. Okres priniesol sklo, a vonkajšie poruchy domov boli krátkou cestou odstránené.

Do verejných prác sa zapojilo úradníctvo s veľkým elánom. Pod vedením odborníkov elektrárne opravila sa behom týždňa elektrická sieť. Spojenia s elektrárnou nebolo, na výpomoc dodávali každý večer prúd tunajšie tehelne.

Behom apríla bolo opravené aj telefónne spojenie s Nitrou. Pošta sa zatiaľ dovážala príležitostnými povozmi.

Obnovenie železníc

S veľkým elánom pustili sa do práce aj naši železničiari. Opravili najprv trať Zlaté Moravce – Šurany, tento úsek bol pomerne málo poškodený. Pri Šuranoch však chybel železničný most. Na provizórnom cestnom moste a na hradskej položili železničiari koľajnice a previezli lokomotívu a 5 vagónov. Začiatkom augusta 1945 začala sa železničná doprava zo Zlatých Moraviec do Fedýmeša nad Žitavou.

Front zatiaľ vzdŕaľoval sa na západ. Vojsko odtiahlo a dňa 15. apríla 1945 prešla civilná správa Slovenska do rúk slovenských úradov.

Obsadenie juhu

Tieto dni odišli naši členovia národnej bezpečnosti na juh, aby prevzali územie obsadené Maďarmi. Takto bolo celé Slovensko už v apríli 1945 znovu sjednotené v rámci ČSR.

Tichá mierová práca pokračovala s veľkým elánom, ale na Morave a v Čechách sa ešte bojovalo. Vláda zasedala v Košiciach, ktoré boli na začiatku oslobodzovacích bojov hlavným mestom republiky.

Deň víťazstva

Začiatkom mája 1945 svitly nádeje na mier a keď Nemecko kapitulovalo, 9. máj bol vyhlásený za deň víťazstva.

Dr. E. Beneš

Bola streda, dňa 9. mája 1945. Bol usmevavý slnečný deň. Už deň pred tým bol vyhlásený za sviatok. Nuž okolité obyvateľstvo prichádzalo do mesta, do kostola. A tu sa ako blesk rozšírila zvesť, že p. prezident republiky

Dr. Eduard Beneš

na svojej ceste z Košíc do Prahy, prejde Zlatými Moravcami. Bola to úradná tajnosť, ale kto by zatajil takú radostnú zvesť. Improvizovalo sa privítanie. Z dedín prišli krojované skupiny. Mládež zasypala kvetmi hradsú a vyčkávalo sa.

Spríevod pána prezidenta meškal niekoľko hodín. Až o 13. hodine oznámily farebné dymové bomby chlapcov na Beňadíckej hradskej, že prichádza kolóna áut. V prvom aute cestovali vysokí sovietskí dôstojníci, potom čierne osobné auto, ktoré zastavilo pred kaštieľom. Pán prezident vystúpil, dojatý, so slzami v očiach si vypočul štátnu hymnu a pozdravné prejavy. Kordo, ktorý predtým udržiavali strážnici a členovia NB sa rozpadol, každý chcel byť čo najbližšie, aby videl svojho prezidenta.

„Pridem k vám znovu, čoskoro, dovidenia!“ – vravel pán prezident, keď sa jeho auto pohlo, aby ako hlava štátu pokračoval v triumfálnej ceste do Prahy.

Školy začaly vyučovať už v apríli. Bolo to len núdzové vyučovanie, lebo sa nepoškodená zachovala len jediná školská budova, budova gymnázia. Vyučovalo sa na tri smeny, ale vyučovalo sa.

Rumunská armáda

Koncom júna 1945 vracala sa cez Zlaté Moravce, na východ, rumunská armáda. IV. Armádny sbor, ktorý viedol front severnejšie, odpočíval v Zlatých Moravciach týždeň. Veliaci armádny generál bol obdarovaný sochou prezidenta republiky, albumom s fotografiami Zlatých Moraviec a po slávnosti pred kostolom usporiadal ONV na počesť rumunským hosťom večierok v Menze.

Začiatkom júla prechádzal aj I. armádny sbor, ktorý tadiaľto viedol front. Lúčenie s dobrými známymi bolo ozaj priateľské a dojemné.

Dňa 5. júla 1945 bol odhalený pomník na námestí hrdinov pomník na pamäť padlých hrdinov, v boji za oslobodenie ČSR.

Nové pomníky

Pomník navrhoval T. Kunst a má znázorňovať sviečku, večné svetlo, na večnú pamäť. Pomník nechal vybudovať Okresný národný výbor. Jeho rohové obrubníky sú z kameňa, ktorý použili Nemci na opevnenie mesta.

Miestny národný výbor vybudoval na Beňadickej ceste ku dňu 29. augusta 1945, na prvé výročie slovenského národného povstania pomník na mieste, kde sa prvý raz srazila povstalecká armáda s Nemcami, dňa 31. augusta 1944.

Toho istého dňa bola odhalená pamätná tabuľa aj na stĺpe obecného rozhlasu, pred kostolom, na pamiatku týraných mučeníkov.

Rok 1946 začal sa v znamení budovateľského úsilia. V rámci dvojročného budovateľského plánu začala sa stavať III. časť autostrady Nitra - Sv. Beňadík, v úseku od Tesár nad Žitavou po Zlaté Moravce.

Nové stavby

V samotných Zlatých Moravciach položily sa základy pre novú meštiansku školu v parku.

Taktiež tento rok položil sa základný kameň pre kostol a kláštor Tešiteľov B.S. na Hviezdoslavovej ulici.

Dňa 26. mája 1946 boli prvé povojnové voľby.

Budovu meštianskej školy, ktorá bola zničená bombardovaním, prevzala do svojej správy obec a roku 1947 – 1948 previedla jej prestavbu.

Roku 1947 bol renovovaný rím. kat. kostol v Zlatých Moravciach.

Neúroda

Roku 1947 bolo katastrofálne sucho. Od včasnej jari do neskorej jesene nepršalo, zem bola vyprahlá, takže úrody nebolo. Roľníci boli nútení porážať dobytok a nastal vo všetkom citelný nedostatok.

Stav dobytky klesol v okrese z 18.300 v roku 1941 na 8.400, koncom roku 1947. Len zásahu a pomoci SSSR možno ďakovať, že nebol hlad.

1948

Roku 1948 započal sa v znamení budovateľskej činnosti. Prebieha druhý rok dvojročného budovateľského plánu a Zlaté Moravce sa doň celou silou zapojili.

Na Sládkovičovej ulici stavia sa Dom národného zdravia.

V parku buduje sa nová Stredná škola.

Na Hviezdoslavovej ulici dvíhajú sa múry nového kláštora a kostol Tešiteľov B.S.

Na Bernolákovej ulici dostáva novú tvárnosť budúci obecný dom, postavený na rumoch starej meštianky.

Bývalé okresné pozemky, medzi Zlatými Moravcami a Chyzerovcami boli rozdelené na stavebné pozemky a taktiež farské pozemky na Beňadíckej ceste dostali sa so rúk bezzemkov. Začína sa pilne sväzať stavebný materiál a robia sa prípravy na stavbu.

Februárové udalosti 1948

Koncom februára 1948 prebiehal po celej republike nekrvavý demokratický prevrat. Z politického života boli odstránení ľudia, ktorí hatili demokratický vývoj a budovanie republiky. Demokratický a ľudový ráz štátu sa upevnil.

Akčný výbor NF

Tieto udalosti mali na Zlaté Moravce tiež vplyv, nakoľko sa reorganizoval Akčný výbor NF a prevzal nadstranícku výkonnú moc. Jeho predsedom stal sa Andrej Horvát, riaditeľ meštianskej školy.

Dočasná správna komisia

Vedenie okresu prevzala Dočasná správna komisia, ktorej predsedom stal sa Ľudovít Kéry, obuvník z Choče.

Správa obce

Správu obce prevzala tiež správna komisia, ktorej predsedom je Michal Gígel, robotník.

Výročie zrušenia poddanstva

Z príležitosti stého výročia zrušenia poddanstva robotníckeho ľudu, boli dňa 4. apríla 1948 roľnícke slávnosti v Nitre, ktorých sa zúčastnilo na 60 motorových nákladných vozidlách na 2000 účastníkov z okresu.

1. mája 1948

1.máj 1948 oslávený bol v Zlatých Moravciach spontánne. V podvečer vzplanuly na vrškoch celého okresu vatry slobody a v deň 1. mája bol v Zlatých Moravciach mohutný sprievod, ktorého sa zúčastnilo na 7.000 ľudí z okresu.

Sprievod pohol sa od železničnej stanice a za nim pohybovalo sa na 30 alegorických vozov, ktoré vypravili obce, štátne majetky, družstvá a národné podniky.

Na námestí, pred budovou kaštiela rečnil poslanec NS, štátny kapitán Šalgovič z Bratislavy.

Po slávnosti boli športové preteky a po nich ľudová veselica v parku.

Voľby

Dňa 30. mája 1948 prebiehali po celom štáte ľudovodemokratické voľby. Všetky politické strany spojili sa v jednotný Národný front a okrem jedinej úradnej kandidačnej listiny bola len biela listina.

Výsledok volieb v Zlatých Moravciach bol tento:

Počet voličov	2597
Kandidačná listina národného frontu dostala	2546 hlasov

Biela listina 47 hlasov
Neplatné hlasy boli 4

Výsledok volieb znamenal teda 98 % - nú prevahu pre kandidátku spojeného Národného frontu.

Celookrasný priemer pre kandidátku NF činil 95 %.

Úroda

Priaznivé počasie roku 1948 malo náležitý vplyv aj na úrodu.

Po neúrode roku 1947 prišlo po horúcej jari vlhké leto. Striedavé mierne dažde začaly sa v druhej polovici mája a trvaly až do začiatku júla. Tomu možno ďakovať, že bol výsledok žatvy, ktorá sa započala trochu oneskorene, prostriedkom júla, potešujúci.

Veľmi dobre sa vydarili aj krmoviny a okopaniny, takže úroda bola nadpriemerná, ba veľmi dobrá.

V spojení s povojnovými nedostatkami a s plánovaným hospodárstvom štátu, začali roľníci odovzdávať svoje nadbytky hneď po žatve a tomu možno ďakovať, že zásobovanie obyvateľstva dialo sa plynne.

Odovzdávanie obilia

V odovzdávaní nadbytkov obilia pokročil okres do konca roku 1948 na 93 % a dosiahol ako odmenu striebornú medailu.

Hudobná škola

Dňom 1. septembra 1948 bola v Zlatých Moravciach otvorená obecná hudobná škola, kde sa nadaní žiaci majú možnosť vzdelávať v hre na husle a klavír.

30. výročie ČSR

Dňa 28. októbra 1948 bolo slávnostne spomínané 30. výročie vzniku ČSR. Slávnosť odbývala sa na námestí, kde rečnil profesor Ján Košecký.

Z tejto príležitosti boli odmenené čestným diplomom tunajšie tehelne, ktoré do tohto dňa splnili dvojročný pracovný program.

Čestné občianstvo

Dňa 17. novembra 1948 bolo udelené čestné občianstvo obce prezidentovi republiky, Klementovi Gottwaldovi.

Brigády

V rámci dvojročného budovateľského plánu dostavala sa v mesiaci septembri betónová dialnica medzi Tesármí nad Žitavou a Zlatými Moravcami. Nedostatok pracovných síl ohrozil včasné ukončenie cesty a tu na priamy podnet poverníka techniky Lukačoviča, zasiahly občianske brigády, ktoré od 15. septembra do 28. septembra 1948 previezly na 4.300 m³ hliny do stavby nadjazdu pri Tesároch.

Pri tejto práci bolo vyznamenané čestným diplomom a čestnou cenou, tunajšie gymnázium.

Nová radnica

V decembri 1948 skončila sa prestavba budovy bývalej meštianskej školy, pre cieľe novej radnice.

Dobrá snaha vedúcich činiteľov obce a porozumenie občianstva vykúzlilo z vybombardovanej ruiny vzornú budovu, ktorá môže slúžiť za vzor celým desaťročiam.

Tu je umiestnená Miestna správna komisia, jej úrady, obecná knižnica a Okresná osvetová rada.

Na sklonku roku 1948 rokuje vedenie obce Zlaté Moravce s vedúcimi činiteľmi fy. Baťove závody n.p. v Baťovanoch o postavení továrne na výrobu obuvníckych strojov v katastri obce Zlaté Moravce. Rokovanie malo do konca roku priaznivý priebeh.

1949

Rok 1949 započal sa v znamení prvej Gottwaldovskej päťročnice, ktorej cieľom je odstrániť všetky pamiatky vojny, vyvinúť zvýšené pracovné úsilie vo všetkých sektoroch výroby, zvýšiť životnú úroveň obyvateľstva, odstrániť zbytky kapitalistického spoločenského poriadku a nastúpiť cestu k socializmu.

Zásobovanie

Povojnové pomery sa všeobecne konsolidujú. Dňom 1. januára zavádza sa spravodlivý zásobovací systém. Kým v minulých rokoch vládol v zásobovaní obyvateľstva určitý chaos a kvitnul čierny obchod na účet pracujúcich, 1. januárom 1949 bol zavedený spravodlivý listkový systém na všetky potraviny a bodový systém na odev a obuv. Dávky múky, cukru, mäsa a tukov sú dostatočné, prídela textilu na 180 bodov toľký, že si každý človek môže zadovážiť najpotrebnejšie odevné súčasti.

Dňom 1. januára 1949 zavádza sa všeobecná daň, ktorej cieľom je zaistiť príjmy pre štátnu pokladnicu, odčerpať nadbytočné obeživo a konsolidovať hodnotu peňazí. Zároveň zriadili sa obchody s voľným tovarom. Tieto obchody majú za cieľ voľne a bez lístkovej či bodovej protihodnoty zadovážiť majetnejším vrstvám obyvateľstva za zvýšenú cenu všetky životné potreby, teda potraviny i odev, pričom zvýšená cena plynie ako všeobecná daň do štátnej pokladnice.

Plánované štátne hospodárstvo umožňuje jednakú nákupnú možnosť všetkému obyvateľstvu, zlepšené zárobkové pomery zvyšujú životnú úroveň, ktorá sa všeobecne prejavuje.

Stavebný ruch

V Zlatých Moravciach sa v dôsledku zlepšených pomerov rozrastá stavebníctvo tak vo verejnom, ako aj v súkromnom sektore.

Z verejného sektoru treba spomenúť tieto stavby:

1. Dokončenie budovy strednej školy v praku
2. Ukončenie stavby Ústavu národného zdravia na Sládkovičovej ulici.
3. Započatie stavby strojárni na Topolčianskej ceste.
4. Započatie stavby poštovej budovy na Stalinovom námestí
5. Ukončenie stavby obytných a administratívnych budov v Slovenských tehelniach
6. Stavba garáží pre štátne strojovú stanicu.

V súkromnom sektore rozrastajú sa stavby rodinných domčekov najmä na Chyzeroveckej, Topolčianskej a Beňadíckej ceste, ako aj pri železničnej stanici. Rozmach stavebníctva hatí nedostatok stavebného materiálu, ktorý je viazaný na odborné poukazy, na koľko hlavný dôraz kladie sa na stavby verejné, teda rekonštrukcie, stavby tovární, škôl, nemocníc a pod.

Obec Zlaté Moravce podujala sa tohto roku previesť rekonštrukciu bývalého kaštieľa rodu Migazzi na Stalinovom námestí, kde zriadi veľkú divadelnú sálu a neskôr okrem toho spolkové miestnosti.

Verejný rozhlas

Začiatkom apríla 1949 bol odovzdaný svojmu cieľu verejný rozhlas, ktorý zriadila obec nákladom vyše 520.000Kčs. Rozhlas má 28 amploínov a zasahuje celé územie mesta. Pre budúci rozvoj pamätalo sa so zásobnými zosilovačmi, ktoré umožnia zveľadiť sieť ampliónov v prípade zväčšenia mesta.

Obchodný a živnostenský ruch mesta prežíva svoj prevod.

Socializácia

Dňom 1. januára 1949 zanikly niektoré obchody a živnosti, ktoré poskytovaly možnosť rozvracania plánovaného hospodárstva. Tak zanikly v nedostatku tovaru všetky súkromné mäsiarske obchody a vznikly filiálky Slovenských závodov. Zanikly taktiež textilné obchody a vznikly predajne Vesny n. p. a Odevy n.p. Potravinárske obchody preberá Zdroj n.p., drogérie Chemodroga n.p., Železničiarke obchody preberá Technokov n.p. a pod.

Socializácia zasiahla v druhej polovici aj hostince, ktorých bolo na území obce 16. 10 bolo zrušených, kým zbývajúvich 6 prevzala obec a zriadila v nich Pohostinské závody komunálny podnik.

Nové podniky

Socializácia presunula aj pôsobnosť niektorých obchodných a živnostenských podnikov. Tak miesto tunajších veľkoobchodov potravinárskych vznikol podnik VDP, ktorý má na starosti zásobovanie obyvateľstva, cestou malých predajní potravinami.

Z malého mäsiarskeho závodu RAMKA vznikla výkonná výrobná údenárskeho tovaru Slovenské mäsové závody n.p., ktorá sa rozširuje na mohutný podnik. Slovenské tehelne preložily sem svoje oblastné riaditeľstvo, pre nitriansky kraj.

Všetky tieto podniky okrem už jestvujúcich zvyšujú pracovné možnosti, poskytujú pracovné príležitosti a napomáhajú vzrast nášho mesta.

Doprava

Doprava bola v tomto roku tiež zlepšená. Okrem už jestvujúcich železničných a autobusových tratí bola založená nová linka štátneho autobusu Zlaté Moravce – Jedľové Kostolany.

V školských pomeroch nastalo zlepšenie v tom smere, že materská škola bola čiastočne prenesená na Bernolákovu ulicu, do bývalého hostinca, kde byly zriadené aj detské jasle, ako cezdenňý útulok pre deti pracujúcich matiek.

Zdravotné pomery

Začiatkom marca 1949 prišla do nášho mesta 15 členná misia Dánskeho červeného kríža, ktorá tu previedla očkovanie mládeže proti tuberkulóze. Očkovanie bolo dobrovoľné a zúčastnilo sa ho vyše 90 % mládeže do 20 rokov. Obec Zlaté Moravce pohostila dánskych host'ov v rámci priateľskej besiedky dňa 11. marca 1949.

Premenovanie ulíc

Tohto roku previedla obec premenovanie ulíc, ktorých názvy byly zastaralé a nevhodné.

Premenovanie vyznelo takto:

1. Viničná	na Staničná
2. Hasičská ulica a Cigánska štvrť	na Žitavské nábřežie
3. Bitungová	na Eleny M. Šoltésovej
4. Vodná	na Rázusova
5. Benešova	na Gottwaldovu
6. Krížna	na Sama Chalupku
7. Poštová	na Viliama Širokého
8. Malá	na Robotnícku
9. Námestie Slobody	na Námestie Maršala Stalina
10. Kaplnská	na Ul. 29. augusta
11. Beňadická	na Ul. Národného povstania
12. Nová	na Tolstého
13. Tekovská	na Kollárova
14. Dlhá	na Ul. Juliusa Ďuriša

15. Kňažická	na Ul. J. Jesenského
16. Sáradská	na Partizánsku
17. Topolčianska	na Masarykovu
18. Krátka	na Hollého
19. Záhumná	na Benešovu

Ostatné názvy zostali nezmenené. Dôležitejšie udalosti roku.

Čestné občianstvo

Dňa 20. apríla 1949 usnesením č. 66/1949 usniesla sa Miestna správna komisia udeliť čestné občianstvo prezidentovi republiky

s. Klementovi Gottwaldovi.

Diplom čestného občianstva zhotovil akademický maliar Eugen Dodek, ozdobný obal z umeleckej kože továreň v Hermanci. Čestne občianstvo odovzdali dňa 24. októbra v Kancelárii prezidenta republiky v Prahe, Michal Gigel, predseda MSK, Arpád Mášik, člen MSK a Andrej Čaba, vedúci úradu MNV.

1.máj 1949 vyznačoval sa nebyvalým priebehom. Na 5.000 občanov z mesta a okolia zústnilo sa sprievodu a manifestácie na námestí. V sprievode bolo aj na 50 alegorických vozov, s výjavmi zo života pracujúcich.

Dňa 2. júna 1949 pod číslom 119/49 usniesla na MSK udeliť čestné občianstvo Jozefovi Trojanovi, generálnemu riaditeľovi závodov 29. augusta v Partizánskom, za zásluhy o obnovenie ČSR a o industrializáciu Zlatých Moraviec. Toto čestné občianstvo bolo odovzdané v rámci slávnosti dňa 10. júla 1949.

Roku 1949 obdržala obec Zlaté Moravce darom od Okresného národného výboru v Zlatých Moravciach bývalý kaštieľ na námestí, v hodnote 1,306.000 Kčs, na kultúrne ciele.

Dňa 27. augusta 1949 pricestoval do Topolčianok prezident republiky, s. Klement Gottwald,

v sprievode p. Marty Gottwaldovej a členov vlády. Jeho vlak prišiel do Zlatých Moraviec v predvečernejších hodinách. Na ozdobenej stanici víтали hlavu štátu zástupy občianstva, v mene ktorých prehovoril predseda ONV Peter Škvarka, ktorý zároveň oznámil, že okres už na 100 % splnil svoju dodávkovú povinnosť v chlebovom obilí. Po ochutnaní chleba z novej úrody, poďakoval sa s. prezident roľníkom okresu, ktorí pochopením svojej povinnosti prispeli k zlepšeniu zásobovacích pomerov štátu.

Prezident republiky zdržal sa v Topolčiankach 3 dni, odkiaľ podnikal denne cestu do Zvolena, na slávnosti 5. výročia Slovenského národného povstania.

V septembri 1949 obdržala obec Zlaté Moravce odmenu 300.000 Kčs za úspešné skončenie dvojročného plánu. Tento obnos použije sa na investície, spojené so zveľadením obce.

Dňa 1. októbra 1949 bol v celom štáte uvoľnený chlieb, múčne výrobky a čiastočne uvoľnené mäso. Po skoro 10 ročnej prestávke mohli sa naši ľudia dosýta najesť voľných žemlí, rožtekov a bieleho chleba. Táto skutočnosť bola jasným dôkazom toho, že naša vláda úspešne zažehnáva stopy vojny a nedostatku.

V Zlatých Moravciach vyhrávala toho dňa od rána hudba po uliciach, výklady a obloky boli vyzdobené na dôkaz radosti obyvateľstva nad týmto skutkom. Pekári toho dňa nestačili uspokojiť dopyt po čerstvom, chutnom a lacnom pečive.

Dňa 10. októbra 1949 bolo v aule gymnázia slávnostné verejné zasadanie ONV, za prítomnosti zástupcov Nitrianskeho a Jihlavského kraja, v rámci československého sbratania týchto krajov. Na zasadaní bol podaný prehľad práce zlatomoraveckého okresu. Vzácní hostia boli pohostení košíkmi topolčianskeho hrozna.

V mesiaci novembri prebiehali v našom meste oslavy československo – sovietskeho priateľstva, ktoré vyvrcholili v slávnostnej akadémii, z príležitosti 32 výročia veľkej

októbrovej revolúcie. Zároveň však prebiehala aj akcia podpisovania zdravice maršalovi Sovietskeho sväzu

J. V. Stalinovi.

Stalinove oslavy

Túto zdravicu podpísala väčšina obyvateľov nášho mesta. Oslava 70. narodením

J. V. Stalina

dňa 21. XII. 1949 ukončila dni československo - sovietskeho priateľstva v našom meste.

Hlavným úvodom osláv bola slávnostná akadémia, ktorú usporiadal Miestny akčný výbor NF, a ku ktorej prispeli nádhernými číslicami miestne školy.

Nad Zlatými Moravcami uplynul úspešný rok 1949, rok prerozu ľudskej spoločnosti, rok práce a socialistického zvýšeného pracovného úsilia. Bilancia tohto roku je pekná, lebo všetci obyvatelia mesta, bez rozdielu stavu a povolania pochopili volanie času a konali svoje občianske povinnosti čestne a bez naštrbenia dobrého mena mesta.

Prvý rok päťročnice končí činorodou prácou a dáva tušiť, že je vedenie obce v dobrých rukách starostlivých zástupcov ľudu a že ďalšie roky prinesú blahobyť a spokojný rozvoj mestu a jeho obyvateľstvu.

1950

2. rok Gottwaldovej päťročnice zaznačil v Zl. Moravciach tieto významné udalosti:

26. výročie smrti Vladimíra Iljiča Uljanova Lenina pripomenulo si občianstvo na spomienkovom večierku v aule gymnázia dňa 20. januára.

10. februára 1950 boli pomenované nové ulice a premenované niektoré staršie:

Hlavná ulica pre Ústavom národného zdravia na Leninovu ulicu.

Prvá Krížna ulica na túto na ulicu Karola Marxa,

druhá krížna bude Moyzesova

tretia krížna bude Smetanova

štvrtá krížna bude Gorkého

piata krížna bude Kukučínova

šiesta krížna bude Vansovej

siedma krížna bude Slovanská

prostredná ulica na stavebných pozemkoch železničiarov na Železničarskú

vedľa mlyn. potoka na Sokolskú

z Hviezdoslavovej (vedľa J. Rakovského) na Nitriansku

z Topoľčianskej na Perov na Čajkovského

z Ďurišovej k novostavbe Jána Nevina na Stalingradskú

cestu na malú železničnú stanicu na Tekovskú cestu.

Na týchto uliciach sa už započalo so stavbami rodinných domkov.

17. II. 1950 podaný bol v rade MNV na menovanie jednotlivých komisií:

1. plánovacej

2. vyživovacej

3. sociálnej

4. technickej

5. pôdohospodárskej

6. školsko – osvetovo – telovýchovnej

7. finančnej

Komisie schválené boli 23. III. v plénu MNV. Na čele každej komisie stojí príslušný referent. Tak sa zaviedol v práve MNV referentský systém. Okresnému stavebnému kombinátu zadaná bola stavba hydinárskej farmy, ktorá bude vybudovaná na obecnom pozemku medzi trhoviskom a Žitavou.

5. výročie oslobodenia mesta ČA spomenuté bolo slávnostnou akadémiou v Robotníckom dome 28. III. 1950.

12. IV. 1950 bolo rozhodnuté, že adaptácia Mestského divadla v ľavom krídle bývalého Miggazziovského kaštieľa, ktorú prevádzal súkromník Pavel Valášik, zadaná bude Okresnému stavebnému kombinátu, ktorý adaptáciu dokončí.

Oslavy 1. mája

Veľkolepé boli oslavy 1. mája. Na desiatky zástav, štandart, obrazov a hesiel zdobilo sprievod. Na tisíce pochodujúcich občanov z celého okresu.... Množstvo alegorických vozov...Spomenúť hodno prvý raz massovú účasť Sokolstva z celého okresu v krojoch a úboroch.

25. V. o 14.hod prebiehala Zlatými Moravcami pozdravná štafeta Sokolstva a složíek NF ku sjazdu KSS.

3. a 4. VI. Prebiehala pozdravná cyklistická štafeta ku sjazdu ČSM.

5. VI. Bola zadaná Okresnému stavebnému kombinátu stavba cesty k rodinným domkom Ponitrianských tehelní.

Dňa 25. VI. Vypukla na ďalekom východe korejská vojna. Proti intervencii armády americkej a armád OSN, konala sa i v našom meste protestné shromaždenie.

Záväzky MNV

10. VII. Boly dané tieto záväzky MNV ku sjazdu:

1. Prípravný výbor JRD definitívne utvorí JRD a pristúpi do II. typu
2. V uliciach mesta budú vysadné okrasné stromky a do obecného sadu budú zakúpené ovocné stromky.
3. Zrušené živnosti podľa štatútu prejdú do komunálnych podnikov.
4. Bude usporiadaný všesportový – telovýchovný deň a znovu stvorené bábkové divadlo.
5. Pri obecnej knižnici a čítárni sriadené budú čitateľské krúžky.
30. júl bol hľadáčím dňom mandelinky zemiakovej.

V ten deň bola otvorená nová autobusová linka a to zo Zlatých Moraviec do Nitry cez Beladice.

Odhalenie pomníka „Partizán.“

Výročie Slovenského národného povstania oslávilo mesto odhalením pomníka v odboji padlých hrdinov.

Slávnosť mala takýto priebeh:

26. VIII o 20 hod. v Robotníckom dome zahral krúžok Hrušovan divadelné predstavenie od J. Stodolu: „Básnik a smrť.“

27. VIII. O 7. hod. slávnostný budiček,

O 9. hod. koncert dychovej hudby pred budovou MNV

O 10. hod. mohutný sprievod složíek k pamätníku odboja

O 10.30 hod. slávnostné zahájenie osláv predsedom ONV P. Škvarkom. Pomník odhalil zástupca KNV – referent školstva a osvety Klizký. Pri pomníku mal tiež prejav zástupca bulharských partizánov. Slávnosť bola zakončená rezolúciou proti vojne na Korey a Piesňou práce.

Pomník predstavuje postavu partyzána s automatom a je to dielo sochára profesora Kalfusa z Horčie v Podkrkonoších (cena 80. 000 Kčs).

Postavený bol na mieste provizórneho pamätníka na námestí hrdinov a odovzdaný bol do opateri MNV.

3. IX. pôdohospodársky referent Štefan Kováč hlási, že výkup obilia bol prevedený na 70 % a strnísková orba na 80 %.

Kovozávod v ulici Šoltésovej buduje rodinné domky pre svojich zamestnancov.

Rozoranie medzí

21. IX. byly slávnostne rozorané medze na pozemkoch JRD ležiacich na ľavej strane od Topoľčianskej cesty a síce od Siklienku po kolóniu drevených „Chladničky“. Slávnosti sa zúčastnily všetky školy. Prehovorili: pôdohospodársky referent ONV Baumajster, dočasný riaditeľ gymnázia Michal Šabo, predseda JRD Ladislav Ivanovič.

21. IX. 1950 bol zrušený obvodný úrad MNV v Zlatých Moravciach podľa výmeru KNV zo dňa 25. VIII. 1950. Doterajší obvod bol rozdelený na 4 časti:

Zlaté Moravce
Chyzerovce – Choča
Opatovce – Kňazice
Machulince

Otvorenie strednej školy

24. IX. 1950 bola slávnostne otvorenie strednej školy v ktorej sa už započalo vyučovanie. Staváť sa začala 15. VII 1947. Stavbu viedol staviteľ Juraj Bocian a od roku 1948 ČSL stavebné závody. Stavba stála zaokrúhlene 20, 000. 000 Kčs. Pri stavbe pomáhali žiacke brigády pri výkope a odvoze zeme. Za vedenia riaditeľa školy Andreja Horvátha premiestnili tieto brigády 3. 000 m³ zeme. Škola bola slávnostne otvorená 24. IX. 1950 poverníkom školstva a osvetu Ernestom Sýkorom. Za KNV prítomný bol Mikuláš Klizký, zástupcovia ONV, MNV, Strany, složíek NF a žiactvo škôl z mesta i z okolia.

9. X. za tajomníka MNV v Zlatých Moravciach ustanovený a zvolený bol Štefan Peniažka.

Z príležitosti „Dňa československý armády“ usporiadaná bola vo dvore gymnázia školská slávnosť (6. X. 1950) na ktorej sa aktívne zúčastnilo žiactvo tunajších škôl národnej strednej a gymnázia. Slávnosti sa zúčastnila aj vojenská posádka z Nitry svojim spevokolom. Po obede o 14.hod. konala sa v aule gymnázia slávnosť pre občianstvo.

9. X. – stavba cesty od Ústavu národného zdravia po Strednú školu zadaná Okresnému stavebnému kombinátu.

V tomto mesiaci otvorily sa tiež „Detské jasle“.

Slovakotour zriadil nocľaháreň s 50 posteľami v budove MNV na prízemí.

14.okt.1950 konala sa v mete okresná učiteľská konferencia v znamení hesla „Rýchlejšie a smelšie budovať socialistickú školu.“

32. výročie založenia ČSR bolo pripomenuté školskými slávnosťami.

Pán prezident dal súhlas, aby Župná ulica bola pomenovaná jeho menom.

3. XI. 1950 z príležitosti osláv Veľkej októbrovej revolúcie bežala sokolská štafeta z obcí do okresu. 4. a 5. XI. Boly vlastné slávnosti.

25. XI. Bola otvorená výstava „Týždeň dobrej knihy a tlače“

16. XII. 1950 – postavený vianočný strom republiky.

20. XII. Konal sa fľkľový sprievod a verejná slávnosť v aule gymnázia z príležitosti 71. narodenín Jozefa Visarionoviča Stalina.

Zahájenie výroby v „Chladničke“

21. XII. Kovorobné a Strojárske závody začaly svoju výrobu. Prítomní boli zástupcovia politického a verejného života, složíek občianstvo a školy.

V tomto roku pripomenula si KSS a tlač 30. výročie „Pravdy chudoby“ a „Rudého práva“. Slávnostná pripomienka bola v aule gymnázia 23. IX.

Oprávnený bol tiež v tomto roku Robotnícky dom nákladom 280.000 Kčs.

Behom roku dokončuje sa stavba budovy ÚNZ v ktorej už postupne začína pravidelná prevádzka. Obyvateľstvo s porozumením uvítalo zriadenie vanových kúpeľov v tomto ústave. O vybudovanie ÚNZ majú mimoriadnu zásluhu Dr. Ľudovít Mráz a jeho manželka.

V znamení intenzívneho budovania a radostnej práce, skončili sme prvú polovicu 20. storočia.

1951

3. rok Gottwaldovej päťročnice otvára nám druhú polovicu 20. storočia.

Pri príležitosti 1. ČSL sjazdu obrancov mieru v dňoch 20. až 21. I. v Prahe, do miestneho rozhlasu prehovoril Ľudovít Kováč evanjelický farár zo Zlatých Moraviec a rímsko – katolícky farár Komár zo Skýcova.

21. I. – spomienková slávnosť na 27. výročie smrti Vladimíra Iljiča Lenina.

27. I. – valné zhromaždenie MJ Sokol v zasadacej sieni MNV.

30. I. bola zostavená pri MNV letopisecká komisia v tomto složení: referent Dr. Štefan Rakovský, členovia Ľudovít Kováč, Václav Felt, Elemír Kováč a Ľudovít Čaládik.

8. II. – spomienková slávnosť pri 102. výročí narodenín P.O. Hviezdoslavova.

Záväzky MNV

13. II. z príležitosti sjazdu obrancov mieru boli dané v rade MNV tieto záväzky:

1.) Členovia rady MNV sa zaviazali riadne a včas dochádzať na zasadnutia.

2.) Včas previesť jarné práce

3.) Na dobrovoľných brigádach pri výsadbe stromkov v uliciach, pri stavbe cesty k Strednej škole, pri stavbe divadla v kaštieli a v JRD odpracovať 5.000 hodín.

4.) Každý člen rady sa zaviazal získať jedného roľníka do JRD.

JRD do III. typu

Dňa 21. II. JRD v Zlatých Moravciach postúpilo z II. do III. typu. Slávnosť konala sa 4. III. 1951. Obhospodaruje 130 ha, členov má 211, trvale pracujúcich 15.

24.II. – slávnosť pri výročí vzniku Sovietskej armády.

Od 5. III. 1951 platia nové lístky na múku, chlieb a pečivo. Dospelí nad 20 rokov dostanú v 4. týždňovom mesiaci 5 kg chleba a 7 kg pečiva, v 5 týždňovom mesiaci ale 6 kg chleba a 9 a pol kg pečiva. Ťažkopracujúci dostanú prídavok chleba 2 a pol až 3 kg a 1 kg pečiva. Veľmi ťažko pracujúci dostanú prídavok chleba 2 a pol až 3 kg a 2 kg pečiva.

8.III. v „Medzinárodný deň žien“ konal sa manifestačný sprievod od kostola Tešiteľov po kaštieľ a potom slávnostná akadémia v znamení hesla „Práca žien – posila mieru.“

18. III. – okresná konferencia ČSM.

V mesiaci marci na zasadnutiach Strany, složíek NF, MNV, a v školách atď. predebatovali sa usnesenia KSČ zo dňa 23. a 24. februára v 1951 najmä 6. bodov prezidenta Klementa Gottwalda a rozhovor generalissima J.V. Stalina s redaktorom meshorskej Pravdy o aktuálnych problémoch medzinárodnej situácie a jeho odpovede na otázky vojny a mieru. Slová generalissima J.V. Stalina „Mier bude zachovaný a upravený, ak vezme ľud vec zachovania mieru do svojich rúk a ak ju bude brániť do konca“ staly sa heslom dňa.

1. IV. Konala sa okresná konferencia Sokola v Dome pracujúcich. Popoludní „Jarná besiedka“ pionierov Národnej školy v rámci akcie „Nová škola dedine . dedina škole“

7.– 8. IV. – Okresná konferencia KSS.

11. IV. – Medzinárodný deň solidarity oslobodených politických väzňov bol dňom vážneho zamyslenia sa nad utrpením všetkých tých, čo prešli hrozným utrpením koncentračných táborov. Od pomníka hrdinov prešiel sprievod k pamätnej tabuli pred kostolom. Položených bolo 8 vencov a slávnostný prejav mal Václav Felt.

15. IV. – Pochod mieru na ktorom sa zúčastnilo asi 2.000 ľudí.

Oslavy 1. mája

30. IV. Večer konalo sa na námestí odovzdanie „mája“ s pestrým programom.

Tradične mohutné boli opäť oslavy 1. mája, ktoré sa konaly v okresnom merítke. V sprievode bolo 9.125 občanov, 48 zástav, 44 motocyklov, 25 jazdcov, 44 alegorických vozov, 15 dychových kapiel, 145 transparentov a veľké množstvo štandárt. V meste bolo

postavených 8 slávobrán. KSČ zastúpená bola súdruhom Dr. Šteinerom. Slávnostné prejavy povedal súdruh Petrik a poverník Polák.

5. V. – „Beh víťazstva.“

8. V. hlási pôdohospodársky referent MNV, že pole je obsiate na 100% až na cukrovú repu.

5. a 6. V. na oslavu pražského povstania a na oslobodenie ČSR Sovietskou armádou zahral divadelný krúžok ŠS ČSM „Ostrov mieru“ od E. P. Pavlova.

Ludové hlasovanie za mier

Slávnostné započatie ľudového hlasovania za mier a za Pakt piatich veľmocí bolo 26. V. v Dome pracujúcich. Slávnostný prejav povedal predseda ONV súdruh Petrik.

26. V. z príležitosti 30. výročia založenia KSČ bolo slávnostné zasadnutie OV KSS.

16. VI – záverečná slávnosť mierového hlasovania.

Otvorenie divadla

30. VI. Bolo slávnostne otvorené divadlo v budove kaštieľa predvedením operety „Strakonický dudák“ od J. K. Tyla.

9. VII. Kultúrny súbor Československého svazu mládeže REBUZ (recitujeme, budujeme, zpívame) – ČSAD krajský podnik z Karlových Varov na svojom umeleckom zájazde po Slovensku predviedol svoj kultúrno – zábavný i v Zlatých Moravciach v Dome pracujúcich.

21. VII. V aule gymnázia o 19.30 pripomenuté bolo 15. výročie smrti Maxima Gorkého dobročinným koncertom na ktorom účinkovali T. Gašparek, M. Karin a iní.

28. VII. Bol za správcu Osvetovej besedy zvolený profesor Alojz Valach a za tajomníka učiteľ Tomčík.

Toho istého dňa K. Špidlík ustanovený bol za správcu pohostinsko – hospodársko – dopravného kombinátu komunálneho podniku.

V tomto mesiaci sa konal organizovaný nábor do JRD.

Stavba telocvične

3.VIII. Započalo sa s prestavbou bávalej synagogy na sokolovňu. Stavbu prevádza Okresný stavebný kombinát. Sokolová mládež s veľkou chuťou pomáha pri stavbe svojpomocnými brigádami.

26. VIII. Na 7 výročie Slovenského národného povstania oslavy usporiadal SLUB. Mestom prešiel mohutný sprievod a na pomníky hrdinov boli položené vence.

Oidium Tuckery

Zhoršené počasie r 1961 zavinilo rozšírenie hroznovej choroby Oidium tuckery. Táto choroba napadla značnú časť hrozna skoro vo všetkých viniciach.

Mierová žatva

Mierová žatva v Zlatých Moravciach mala radostný priebeh. Svoz obilia bol tak intenzívny, že pre sklad obilia bola použitá telocvična gymnázia.

Staničný rozhlas

V mesiaci septembri bol umiestnený na zlatomoraveckej stanici staničný rozhlas.

Nová pošta

Taktiež v septembri dokončená bola stavba pošty na Stalinovom námestí, ktorej vybudovanie stálo zaokrúhlene 16, 000. 000 Kčs.

1.X. – Okresný stavebný kombinát na zásah technického referátu KNV prerušil stavbu sokolovne pre naliehavejšie práce v Ostrave a v Handlovej. Za dva mesiace sokolskí brigádnici pri tejto stavbe odpracovali vyše 1. 300 pracovných hodín.

6.X. konal sa Deň armády pri ktorej príležitosti bolo vyzdvihnuté najmä 7. výročie vstupu Sovietskej armády na našu pôdu po historických dukelských bojoch.

Stavba štadionu

Už niekoľko mesiacov hovorí sa v športových kruhoch, v telovýchove i medzi obyvateľstvom a stavbe nového štadionu v Zlatých Moravciach, ktorý sa má vybudovať v rámci akcie Slovenského úradu pre telovýchovu a šport v Bratislave – „50 ihrísk“. Regulačná komisia pre stavbu štadionu určila miesto medzi Žitavou a Topoľčianskou cestou. KNV v Nitre i vojenská správa schválili územný obvod pre stavbu tohto štadionu načo MNV v Zlatých Moravciach zažiadala o vyvlastnenie potrebných pozemkov.

JNV v Zl. Moravciach pod značkou: XI – 198 – 1951 zo dňa 30. X. 1951 vyvlastnil potrebné pozemky vo výmere 5 ha 32 a 17 m² v hodnote 425.736 Kčs pre štadion a v to počítajúc i verejné kúpalisko.

Koncom októbra JNV s príkladnou rýchlosťou uvoľnilo budovu pre potreby armády. V tej súvislosti MNV uvoľnilo poschodie svojej budovy pre sbor SNB.

Mesiace československo – sovietskeho priateľstva prebiehal veľmi úspešne. Z programu pozoruhodná bola sokolská štafeta „Posolstvo priateľstva a mieru“, výstava kníh a aktiv obrancov mieru.

Vojenská posádka

1.XI. – víťalo vyzdobené mesto nováčkov.

6.XI – oslava 34. výročia Veľkej októbrovej revolúcie. Rečnil súdruh Majeroš. Pri tej príležitosti položené boli vence na hroby a pomníky padlých hrdinov.

13.XI. – strhla sa v tomto ročnom období nezvyklá búrka s hromobitím s bleskami, ktoré trvalo vyše hodiny.

V ten istý deň hlásil pôdohospodársky referent, že sber kukurice bol prevedený na 100%, zemiakov na 100% a repy na 100%.

18.XI. – nastalo slúčenie SLUB – u a SBS.

29. XI. – Pôdohospodársky referent hlásil, že pšenica je obsiata na 89% a raž na 90%.

5. XII. V slávnostnom zasadnutí pléna ONV pripomenuté bolo 15. výročie „Stalinskej ústavy.“

9. XII. – doterajšieho tajomníka MNV Št. Peniažku vystriedal jeho nástupca P. Kukla.

V ten istý deň na zasadnutí MNV hlási Štefan Kováč pôdohospodársky referent, že sejba prevedená je na 100% a hlbková orba na 85%. Plénum MNV schválilo rozpočet pre rok 1952 v sume: výdavkov 3, 476. 000 Kčs a príjmov 707. 000 Kčs.

15.XII. – bol „deň sokolských preborníkov“ v ktorom boli slávnostným spôsobom vyznamenaní najlepší športovci.

Sokolský štadion

18.XII – profesor Ladislav Korček patrón zlatomoraveckého športového štadionu prišiel a vymeral sokolský štadion.

20.XII. o 14.hod bol rozsvietený vianočný strom. Večer bola oslava k 72. výročiu narodenín J.V. Stalina.

Voľba predsedu a referentov MNV

21.XII. – konala sa v plénu MNV voľba predsedu a referentov s takýmto výsledkom: Za predsedu MNV zvolený bol František Mladý

Za podpredsedu	Imrich Šindler
Za referenta školstva a osvetu	Filip Krta,
Za bytového referenta	Ján Čaládik,
Za finančného referenta	Bedrich Mikeska,
Za hospodárskeho referenta	Vojtech Valach,
Za referenta výživy	Hermina Mihalíková,
Za technického referenta	Ing. Oskar Šimko.

22. XII – dohotovený bol obytný dom pre zamestnancov „Chladničiek.“

V tomto roku sa mnohé ženy a dievčatá zapojily do pracovného procesu. V obchodoch vystriedaly miesta mužov. Taktiež vidíme ich ako sprievodkyne vlakov a autobusov a tiež v sboroch SNB.

Sobášna sieň MNV

Tiež behom tohto roku zriadená bola sobášna sieň v budove MNV na prvom poschodí číslo dverí 18. Sieň je vyzdobená krásnym lustrom a bustami s. Gottwalda, s. Zápotockého a s. Lenina. Na stene čítame nápis: „Ľudovo – demokratické rodinné právo zaisťuje ochranu manželstva.“ Po premiestnení z prvého poschodia na prízemie, zariadila sa sobášna sieň v bývalej knižnici.

V roku 1951 bolo sobášov 65, narodených 332 a zomrelo 95.

V znamení zvýšeného úsilia budovateľského a v znamení intenzívneho boja za mier skončil sa 3. rok Gottwaldovej päťročnice.

1952

V povedomí zodpovednosti začína pracujúci ľud ďalší budovateľský rok – štvrtý rok Gottwaldovej päťročnice.

V januári sa vykonáva v obci rozpis dodávky rastlinnej a živočíšnej výroby na rok 1952.

20. I. nastala tuhá zima akej v tomto kraji už za dlhé roky nebolo. Napadlo veľké množstvo snehu a silné mrazy trvaly vo dne v noci. Teplota klesla až na vyše 20° pod bod mrazu.

21. I. – 28. výročie smrti V. Iljiča Lenina pripomenuté bolo akadémiou v Dome pracujúcich.

Lyžiarske preteky

V tomto mesiaci tiež boli poriadané lyžiarskym odborom Sokola preteky o pohár Zlatých Moraviec, ktorý získal t.č. známy všestranný športovec Janko Laktiš rím. kat. farár z Hostoviec.

2.II. konala sa výročná členská schôdza KSS.

Snehové brigády

16. a 17. II. napadlo znovu také množstvo snehu, že železničná doprava bola na celú nedeľu zastavená a autobusová doprava na niekoľko dní. ONV a MNV vyzvaly obyvateľstvo k plneniu pracovnej povinnosti v smysle zákona na snehových očisťovacích brigádach. Brigády sa zúčastnila aj vojenská posádka.

22. II. v „Deň sovietskej armády“ OV SČSP spolu s miestnou posádkou usporiadali slávnosť v Dome pracujúcich. Slávnostný prejav povedal zástupca našej ľudovo – demokratickej armády a kultúrnym programom prispeli vojaci a žiaci Pedagogického gymnázia.

Otvorenie Osvetovej besedy

23. a 24. II. na počesť februárových udalostí divadelný súbor ZK – ROH zohral pokrokovú divadelnú hru „Hlboké korene“ od Arnaud Dussean – James Gow a 24. II. dopoludňa bola slávnostne otvorená Osvetová beseda v bývalom kaštieli v ktorej sa nachádza novozriadená Okresná ľudová knižnica, čítareň a klubovňa. Treba poznamenať, že OĽK je pokračovateľkou Obecnej verejnej knižnice. Prvou okresnou knihovničkou sa stala Anna Baranovská.

25. II. bolo slávnostné zasadnutie pléna ONV v Osvetovej besede z príležitosti osláv februárového víťazstva pracujúcich a otvorenia Osvetovej besedy.

8.III. Na Medzinárodný deň žien konala sa verejná manifestácia a sprievod mestom ku kaštielu kde bol slávnostný prejav. Po manifestácii bol usporiadaný kultúrny program v divadelnej sieni Osvetovej besedy.

13.III. v čitárni Osvetovej besedy prof. Prírodných vied s Kamody prednášal na tému „Čo vieme o zemi“.

18.III. Rada MNV si dala k 1. máju tieto záväzky:

- 1.) do konca marca zorganizovať dodávku bravčového mäsa na 100 %
- 2.) odpracovať na ceste k strednej škole 100 hodín
- 3.) každý člen MNV získa jedného občana do náboru pracovných síl.

21.III v divadelnej miestnosti konal sa súdny proces s Jánom Kalmárom a jeho ženou. Menovaný odsúdený bol za čierne obchody, prechovávanie peňazí (na hotovosti asi 800. 000 Kčs) a rôznych cenných vecí, na 10 rokov väzenia a stratu celého majetku. Jeho žena na 2 roky väzenia.

28.III. – verejná manifestácia z príležitosti oslobodenia Zlatých Moraviec Červenou armádou. Tejto manifestácii sa zúčastnilo asi 2.000 ľudí.

29. a 30. III. – Okresná konferencia KSS za účasti poverníka školstva a osvetu Ondreja Pavlíka, ktorý okrem rečníka z kraja, mal na tejto konferencii dlhší prejav. Konaly sa tiež voľby do Okresného výboru KSS. Druhý deň konferencie trval až do štvrtej hodiny rannej.

4.IV. – za správcu pohostinsko – hospodársko – dopravného kombinátu zvolený bol Štefan Holečka, ktorý 8.IV. složil sľub.

8. IV. Hlásí pôdohospodársky referent, že pre nepriaznivé počasie začalo sa s jarnými prácami opozdene.

17. IV. JRD obsiate má na 100 %, súkromný sektor na 65 %.

Smerné čísla dodávky: pšenica 595 g, jačmeň 400 g, kukurica 400 g, raž 80 g, ovos 23 g, strukoviny 20 g, seno 170 g, mak 11,70 g, poloskoré zemiaky 123 g, ostatné zemiaky 226 g, cukrovka 3.450 g, strukoviny krmné 6 g, slama 120 g, hrozno 1.245 g

1.V. Oslavy 1. mája boli mohutnou manifestáciou pracujúcich za mier a plnenie Päťročného plánu.

6.V. hlási pôdohospodársky referent, že jarný osev je skončený – na 97 % obsiate. JRD muselo vyorať repu lebo bola napadnutá neznámym škodcom.

K 50. narodeninám s. Viliama Širokého obec súťaží s Vieskou a Topoľčiankami na splnení dodávky bravčového mäsa.

Stavba cesty ku Strednej škole bola zadaná krajskej cestnej službe. 50 % musia odpracovať brigády všetkých složiek NF a občianstva a z 5M bude poskytnutých 500. 000 – Kčs.

9.V. – okresná prehliadka Ľudovej umeleckej tvorivosti, ktorej sa zúčastnil divadelný súbor ŠS – ČSM pri gymnáziu v Zl. Moravciach a súbor pionierov pri Strednej škole v Zl. Moravciach.

17. V. na majetok Ľudovíta Štukovského mlynára z Machuliniec, nachádzajú sa v chotári Zl. Moraviec a známy pod menom „Jarky“, uvalená bola národná správa. Tieto pozemky budú slúžiť za pastovisko oviec. Národným správcom menovaný bol Ján Čaládik.

27.V. pôdohospodársky referent hlási, že je obsiate na 99%. Mrazmi bola postihnutá kukurica na 50 %, fazula na 100%, zemiaky na 40% a vinice na 25%.

1.VI. Z príležitosti Medzinárodného dňa detí konal sa v parku júniáles za účinkovania dychovej kapely z Dolnej Súče.

13.VI. Štvrté výročie voľby prezidenta ČSR s Klementa Gottwalda pripomenulo si mesto slávnostným zasadnutím pléna MNV a slávnostným zasadnutím pléna MNV a slávnostným večierkom v divadelnej sieni.

14.VI. v divadelnej sieni Osvetovej besedy bol usporiadaný Estrádny večer hosťami čsl. Rozhlasu z Bratislavy. Učinkovali „Tri dievčatká“, npor. Milan Novák a miestni hudobníci Korvay – Tarkay.

4. VII. Začínajú žatovné a mlatobné práce. Koná sa propagácia za spoločnú žatvu a mlatbu. Výkup obilia má byť skončený 20. augusta 1952.

MNV rozhodnul upraviť ulicu pred kinom. Vytnúť staré stromy, zasadiť nové ozdobné a zvýšiť celý priestor pred kinom o 50 až 60 cm.

Dedinskí boháči

Na MNV nastalo vystriedanie tajomníkov stáva sa s. Jozef Podbehlý. Tajomník MNV Jozef Podbehlý dostal za úlohu vyznačiť v obci dedinských boháčov a špekulantov. Vyznačil týchto:

Pečadný Pavel zamestnával a zamestnáva cudziu pracovnú silu, je vykorisťovateľ, kladný postoj k dnešnému zriadeniu nemá, plánovaný stav dobytku a ošípaných nemá, dodávkové povinnosti na rok 1951 – 1952 nesplnil.

Rakovský Imrich roľník je vykorisťovateľ, zamestnáva cudzie pracovné sily.

Martinovič Karol roľník zamestnáva cudzie pracovné sily, je vykorisťovateľ a dedinský boháč.

Šindler Jozef roľník, tiež dedinský boháč a vykorisťovateľ.

Vdova Pečadná Paula roľníčka, vdova Pečadná Etela a Tomkovič Štefan sú tiež vykorisťovateľmi.

Rada MNV nariadila odstrániť súkromné firemné tabule.

12.VII. 130 výročie narodenín Janka Kráľa, ktorý v našom meste za svojho života dlhší čas pôsobil, pripomenulo si občianstvo pietnou spomienkou ktorej prehovoril o význame a diele osláveného profesor Cvejkuš.

15.VII. – hlási pôdohospodársky referent, že JRD skončilo žatevné práce. Podmietkovú orbu vykonalo už na 50 %.

5. VIII. Mlatba v JRD bola vykonaná s týmto výsledkom: ozimný jačmeň 134 g, ovos 138 g, hrach 6,20g, vika ozimná 18,53 g, vika letná 27,50 g, horčica 7,50g.

14. VIII. Žatva a mlatba vykonaná bola na 100%. Výkup obilia na 89% a živočíšna výroba dosiahla 90 %.

Horúčavy

14.VIII. Horúčosti + 36° až + 38°, ktoré trvajú od začiatku augusta, vyvrcholily, dnes až na 42° - 47° v tóni. Rádio nám oznamuje, že už 102 rokov nebolo tak horúco a tak sucho.

26.VIII. bol výkup obilia prevedený na 95 %.

Predsedyňou Výboru žien sa stáva Lucia Hitková, členka JRD, politicky uvedomelá a vyspelá.

29. VIII. Živou slávnosťou bolo pripomenuté výročie Slovenského národného povstania. K pomníkom hrdinou boli položené vence.

Automatická telefónna ústredňa

6.IX. sa zapojuje nová automatická telefónna ústredňa na ktorej sa pracovalo ½ roka. Ústredňa má 180 abonentov.

14.IX. bola usporiadaná dožinková slávnosť. Dopoludňa bol manifestačný sprievod s oslavami a poobede v parku zábava s kultúrnym programom.

V tomto mesiaci bol odsúdený predseda JRD v Zlatých Moravciach Dvonč na 19 mesiacov väzenia.

21. IX. V deň baníkov konala sa v divadle Estráda na ktorej účinkovali ochotníci z Topoľčianok.

6. X. Z príležitosti Dňa československej armády stretly sa v súťaži basketbalové družstvá kraja bratislavského a Zlatých Moraviec. Tiež sa konal sokolovský pretek brannej zdatnosti.

14.X. sa Filip Krta zriekol funkcie osvetového dôverníka MNV pre vyššie služobné zadelenie. Vystriedal ho Ondrej Horváth riaditeľ Strednej školy.

5. XI. Hlási pôdohospodársky referent, že 94 % pôdy je obsiate.

Mesiac ČSL -,Sov. priateľstva

7.XI. Začína mesiac československo – sovietského priateľstva. SČSP usporiadalo o 14.30 slávnostnú manifestáciu. Po slávnosti bolo dobehnutie štafiet a odovzdanie štafety SČSP. Po štafete kladenie vencov k pomníkom padlých. Hneď potom bola akadémia v divadelnej sieni s kultúrnymi vložkami.

10.XI. bola zahájená výstava sovietskej knihy, ktorú zahájil Dr. Janovič a ktorý vo svojom prejave shodnotil význam sovietskej knihy a tlače. Výstava sakonala v miestnostiach Osvetovej besedy.

22.XI. si občania nášho mesta pripomenuli narodeniny svojho prezidenta akadémiiu v Osvetovej besede.

2.XII. oznamuje pôdohospodársky referent, že sejba vykonaná bola na 100%, hlboká orba v JRD na 90 % u súkromného sektora na 60%.

Internát P G

Vollmanov dom na Štefánikovej ulici zabraný bol pre Pedagogické gymnázium. Adaptuje sa na internát.

12.XII. slávnostné zasadnutie pléna MNV z príležitosti spojeneckej smlúvy s SSSR.

20.XII. – Estráda na počesť 73 narodenín Jozefa Visarionoviča Stalina.

20. XII Plénum MNV vyhodnotilo záväzky k narodeninám generalissima J. V. Stalina.

Už v decembri bola dokončená budova kina, ale pre technické závady na ústrednom kúrení nebola daná toho roku do prevádzky.

Na mesiac december podarilo sa štadionovej komisii získať buldozer Lesostavu z Piešťan, ktorý premiestnil 2.800 m³ zeminy z hracej plochy a z ľahkoatletickej dráhy. Táto práca sivityžiadala nákladu 266.000 Kčs.

Opäť zakončil sa rok plodný, rok práce, rok mnohých budovateľských úspechov – štvrtý rok Gottwaldovej päťročnice.